

Центр досліджень продовольства та землекористування (KSE Агроцентр)

ОГЛЯД ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Незначне покращення у травні

22 червня 2022 року

ОГЛЯД ВИПУСКУ

Вторгнення РФ призвело до серйозного економічного спаду в Україні. До війни не спостерігалось проблем з наявністю та доступністю харчових продуктів. Сільськогосподарські виробничі потужності та ініціативність виробників дозволяли забезпечити внутрішній ринок новими, унікальними та якісними продуктами харчування. До середини травня 2022 у порівнянні із довоєнним періодом, індекс доступності продовольства (ІДП) впав на **37%**. Країна також зазнала різкого зростання цін та зменшення асортименту харчової продукції у пунктах її роздрібного продажу.

	ІДП	Ціни
21.02-13.05	37%	4,4%
21.02-22.04	37,9%	5,8%

ДОСТУПНІСТЬ ПРОДОВОЛЬСТВА **↑1,3%**

Продовольча безпека – комплексне поняття, що складається з трьох основних елементів: наявності продуктів харчування, доступу до них та їх використання. Ми починаємо з огляду доступу до їжі, тобто з наявності достатнього доходу або інших ресурсів для забезпечення продуктами харчування, і

використовуємо Індекс доступності продовольства (ІДП)¹. ІДП розраховується як відношення середньої заробітної плати² до ціни кошика продуктів харчування (див. методологію на нашій інтернет-сторінці).

Середня ціна кошика продуктів харчування³ в Україні за тиждень 9-13 травня знизилася на 1,3% порівняно з тижнем 18-22 квітня. Лише третина товарів у нашому кошику подорожчала, натомість дві третини впали в ціні. Втім, вартість нашого кошика на 4,4% вища, ніж у тиждень 21-25 лютого, коли тільки розпочалося вторгнення РФ. У порівнянні з минулим періодом, найбільше падіння ціни кошика продуктів харчування припадає на тимчасово окуповану

¹ INDDEx Project (2018), Data4Diets: Building Blocks for Diet-related Food Security Analysis. Tufts University, Boston, MA. <https://inndex.nutrition.tufts.edu/data4diets>. Accessed on 2 May 2022.

² Оскільки пенсії та соціально виплати не змінилися станом на 2 червня, вони вважаються сталими при розрахунку індексу. Тому вони не впливають на значення індексу.

³ Сформований продовольчих товарів кошик відрізняється від споживчого кошику, котрий використовує Державна Служба Статистики України для вимірювання інфляції продуктів харчування. Кошик, складений для нашого аналізу, включає тільки 21 позицію базових продуктів харчування, а не весь споживчий кошик. Як наслідок, наші результати можуть відрізнятися від оцінок зміни цін, що здійснює ДССУ.

Херсонську область: менш ніж за місяць вартість знизилася на 10,7%. Однак саме Херсонська область зазнала найбільшого зростання цін від початку повномасштабної війни. Ціна нашого кошика в цій області у порівнянні з періодом 21-25 лютого все ще вища на 21,5%. Інші дві області з найбільшим зростанням цін на кошик — Чернігівська та Запорізька області. Чернігівська область була звільнена від РФ окупантів наприкінці березня, і станом на 9-13 травня вартість кошика в ній зросла на 9,1% від початку вторгнення. Запорізька область наразі частково окупована і зазнала цінового зростання на рівні 8,3% за той же період. Відсутня інформація щодо ще двох окупованих армією РФ областей — Донецької та Луганської.

Середня заробітна плата до та після вторгнення⁴, а також вартість продуктового кошика дозволяють зробити оцінку ІДП. Через обмеженість даних ми використовуватимемо середню заробітну плату з 1-го випуску нашого звіту. ІДП вимірює кількість місячних продуктових кошиків, яку зараз може купити людина із середньою зарплатою.

До вторгнення ІДП становив **12,4**. Тобто людина із середньою зарплатою могла купити кількість продуктових кошиків еквівалентну запасу на 12,4 місяців. Поточна оцінка ІДП становить лише **7,8**.

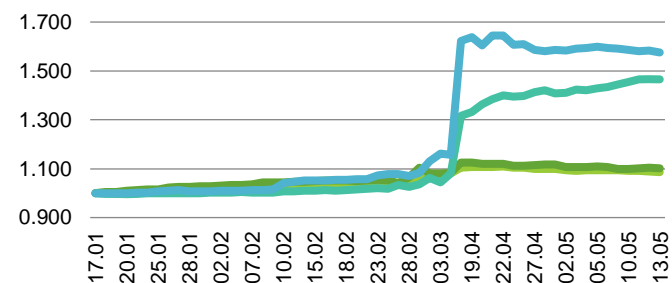
Попри те, що поточна оцінка ІДП на 1,3% вища, ніж в кінці квітня, вона на 37% нижча від довоєнного рівня. Отже, продовжуємо спостерігати **суттєво знижену купівельну спроможність, -37%** (на тиждень 18-22 квітня – вона становила 37,9%), відносно основних продуктів харчування пересічного українського споживача.

ВНУТРІШНІ ЦІНИ ↑ОВОЧІ

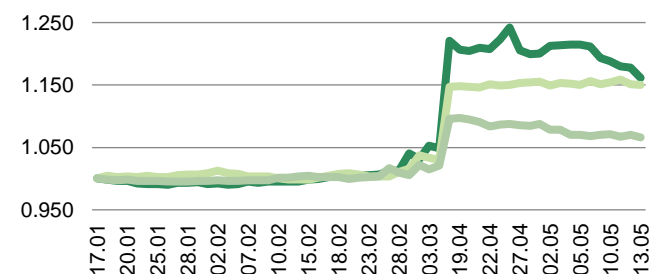
9-13 травня у порівнянні до 18-22 квітня, в межах країни ціни впали на пшеничний та житній хліб, пшеничне борошно, пшоно, курятину, молоко, курячі

⁴ Джерело, використане для розрахунків – опитування керівників підприємств, проведене Gradus та Київською школою економіки, https://kse.ua/wp-content/uploads/2022/05/Ukrainian_Business_inWar_2Wave_Report_Gradus_KSE_22042022.pdf

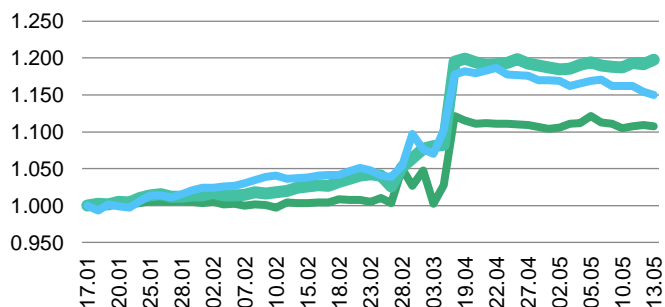
яйця, вершкове масло, білий цукор, цибуля та картопля. Водночас зросли ціни на моркву, буряк, капусту, соняшкову олію, свинину і гречку. Індеси змін середньодобових цін (з базовою датою 17 січня) в Україні представлені на рисунках нижче.

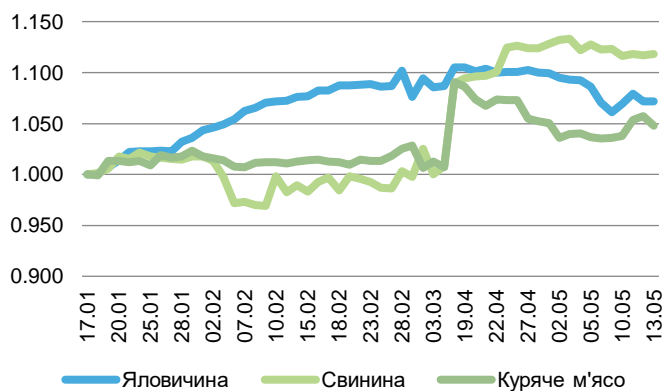
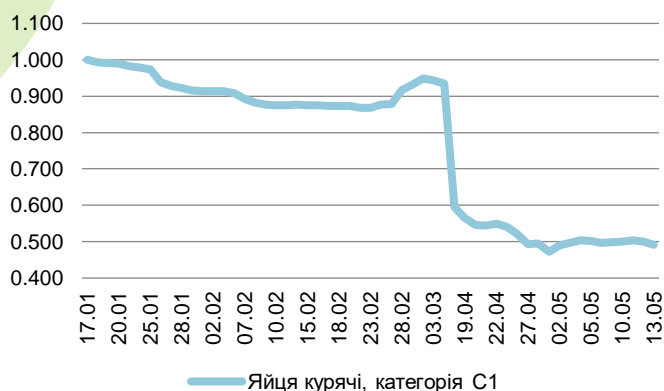
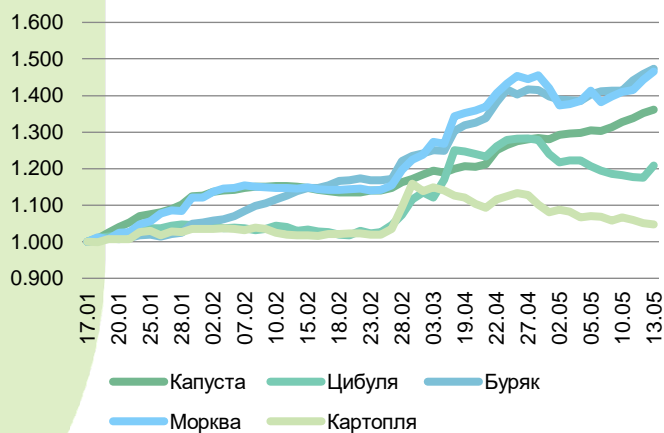
Пшеничний хліб
Житній хліб, житньо-пшеничний хліб
Гречка
Просо

Пшеничне борошно
Соняшникова олія
Білий цукор

Молоко пастеризоване, <2,6% жирності
Сметана, <15% жирності
Вершкове масло <72-82,5% жирності

Примітка: Вертикальна вісь позначає індекс зміни середньодобових цін (з базовою датою 17 січня) в Україні
 Джерело: власні оцінки, засновані на даних Державної служби статистики України

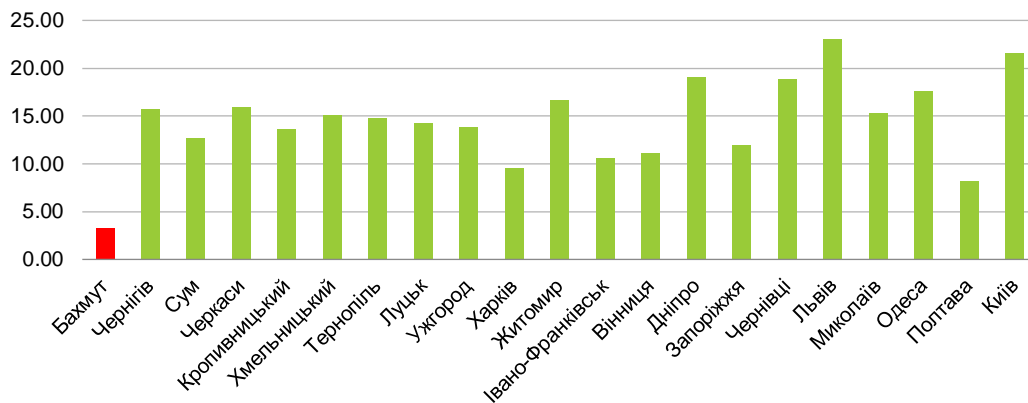
НАЯВНІСТЬ ПРОДОВОЛЬСТВА ДОНЕЦЬКА ОБЛАСТЬ ПІД ЗАГРОЗОЮ

Огляд кількості продуктів харчування у магазинах свідчить про фізичний доступ до продуктів харчування. Для перевірки цього ми зібрали інформацію від служб доставки серед таких поширених роздрібних мереж, як Ашан, Сільпо та ЕкоМаркет, у 21-ому облцентрі та місті Бахмут, який представляє Донецьку область. Дані щодо Херсонської та Луганської областей відсутні. Після цього була підрахована середня кількість товарів, доступних по категоріях продуктів харчування, що входять до кошика продуктів харчування, для кожного з наведених вище магазинів.

Станом на 13 травня, зафіксовано **проблеми з наявністю яловичини**. Лише до 2 позицій асортименту яловичини виявлено доступ у магазинах 15 міст. Ліпший асортимент мають свинина та курятина: у середньому в обраних містах та по країні доступно 17 та 11 унікальних позицій відповідно.

Найменша середня кількість асортименту продуктів харчування в межах однієї товарної групи виявлено у м. Бахмут (**Донецька область**) – 3,26. Це вчетверо нижче, ніж у середньому по країні. Окрім того, в місті відсутні запаси м'яса та хліба. Втім, це не означає повної відсутності таких продуктів в області, а радше свідчить про сильну залежність від регулярних поставок продуктів із коротким терміном зберігання та загальні складнощі із постачанням. Основною причиною цьому є активні бойові дії, що точаться у безпосередній близькості від цього міста.

Відхилення від середніх значень по країні в інших містах не таке велике і може бути пояснене обмеженнями під час збору даних – у Івано-Франківську, Вінниці та Полтаві дані були зібрані тільки з ЕкоМаркету, магазини якого зазвичай менші від інших продуктових мереж взятих для аналізу.

Примітка: Вертикальна вісь позначає середню кількість одиниць продукції в межах всіх товарних груп
Джерело: власні оцінки, засновані на даних Державної служби статистики України та КШЕ

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ТА ЗЕМЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ

Станом на 12 травня у порівнянні з 22 квітня відбулися зміни в українському законодавстві щодо вимог до виробництва, імпорту та експорту сільськогосподарської продукції у воєнний час. Зокрема йдеться про⁵:

- видачу фітосанітарного сертифіката в електронній формі;
- спрощення сертифікації українських виробників органічної продукції, а також розширення можливостей для отримання ними державної підтримки;
- спрощення імпорту на митну територію України продуктів харчування, кормів, субпродуктів тваринного походження, а також живих тварин.

На час воєнного часу та протягом 90 днів з дати його припинення або скасування:

- розширено список осіб, які можуть брати проби для цілей фітосанітарної експертизи (аналізу), спрощено вимоги для отримання лабораторіями

⁵ <https://minagro.gov.ua/news/verhovna-rada-zminila-deyaki-vimogi-do-virobnictva-importu-ta-eksportu-silskogospodarskoyi-produkciji-pid-chas-voyennogo-stanu>

- дозволу на проведення фітосанітарної експертизи (аналізу);
- спрощено порядок державної реєстрації пестицидів та агрохімікатів, а також розширено перелік агрохімікатів, які можуть ввозитись на митну територію України без реєстрації.

Водокористування

Набув чинності закон «Про організації водокористувачів» (ОВК)⁶, в якому вперше в Україні запроваджено нові організаційно-правові форми, пов'язані з меліоративними системами. До його основних положень входять:

- механізм створення та функціонування ОВК;
- умови, за яких фермери набувають членства в ОВК та забезпечують управління об'єктами інженерної інфраструктури;
- процедура набуття у власність ОВК окремих об'єктів міжгосподарських меліоративних систем;
- умови надання організацією із точки водовиділу, її доставки водокористувачу або відведення;
- залучення інвестицій для модернізації та реконструкції об'єктів меліоративної системи та можливості отримання державної підтримки на ці цілі;

⁶ <https://minagro.gov.ua/news/zakon-pro-organizaciyi-vodokoristuvachiv-nabuv-sili>

- d) внесення до Державного земельного кадастру відомостей про меліоративну мережу;
- e) обмеження щодо передачі у власність ОВК каналів державного значення.

Земельна політика

Зміни⁷ до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин у воєнний час. Зокрема, поправки включають:

- a) надання в оренду земельних ділянок державної та муніципальної власності в першу чергу для розміщення виробничих потужностей підприємств, переміщених (евакуйованих) із зони бойових дій, об'єктів критичної інфраструктури та розміщення об'єктів для тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб;
- b) забезпечення оперативного розміщення виробничих потужностей підприємств, які були переміщені (евакуйовані) із зони бойових дій без проведення земельних аукціонів з жорсткими обмеженнями за умовами оренди. Такі підприємства будуть визначені спільним рішенням двох регіональних адміністрацій (тієї, звідки переміщуються (евакууються) виробничі потужності, та тієї, куди вони переїжджають);
- c) зміна цільового призначення земельних ділянок для розміщення евакуйованих виробничих об'єктів. Будівництво річкових портів (терміналів) та залізничних логістичних центрів (виробничо-перевантажувальних комплексів) відбуватиметься без розробки землевпорядної документації, без супутніх витрат та затвердженої містобудівної документації. Натомість використовується досить мотивований висновок уповноваженого органу містобудування та архітектури селищної або міської ради;
- d) надання Державній службі земельного кадастру, за погодженням з Міністерством аграрної політики та продовольства, права призупиняти та відновлювати роботу Державного земельного кадастру, приділяючи особливу увагу питанням безпеки, а також встановлювати обмеження на

повноваження державних кадастрових реєстраторів.

- e) здавання в оренду земельних ділянок, які переходять у комунальну власність територіальних громад до державної реєстрації права комунальної власності на такі земельні ділянки – така реєстрація не може бути здійснена через призупинення роботи Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та Державної служби земельного кадастру.
- f) створення правових передумов для складання документації із землеустрою, топографо-геодезичних і картографічних робіт та оцінки земельних ділянок за умови, що сертифікований інженер із землеустрою та/або сертифікований інженер-геодезист, який виконує такі роботи, має спеціальний дозвіл органу Служби безпеки України на виконання топографо-геодезичних вишукувань.

Державний ветеринарно-санітарний контроль

07 травня 2022 року було прийнято постанову⁸, якою затверджено особливості державного контролю за додержанням законодавства про харчові продукти, корми, субпродукти тваринного походження, ветеринарну медицину та захист тварин, а також державного ветеринарно-санітарного контролю в умовах воєнного стану. Зокрема, ухвалена постанова передбачає наступне:

- a) здійснення державного контролю за додержанням законодавства про харчові продукти, корми, субпродукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин у всіх пунктах пропуску на державному кордоні України та зонах митного контролю на митній території України, за наявності умов для його проведення;
- b) визначено вичерпний перелік підстав для проведення фізичної перевірки та лабораторних досліджень вантажів, що ввозяться в Україну;
- c) унормовано процедуру ввезення на територію України продуктів, що пройшли відповідну

⁷ <https://minagro.gov.ua/news/parlament-uhvaliv-zmini-do-zemelnogo-zakonodavstva-na-period-voyennogo-stanu>

⁸ <https://minagro.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-osoblivosti-zdiysnennya-derzhavnogo-veterinarno-sanitarnogo-kontrolyu-v-umovah-voyennogo-stanu>

обробку, кормових добавок, кормів для продуктивних тварин, живих тварин, а також порядок транзиту живих тварин;

d) передбачено можливість імпорту кормових добавок і кормів для продуктивних тварин, що мають відповідну реєстрацію в ЄС, що дозволить уникнути вітчизняним операторам ринку затрат часу та матеріальних ресурсів на їх реєстрацію в Україні, і як наслідок забезпечити нагальні потреби тваринництва України;

e) унормовано питання щодо ввезення в Україну живих тварин і репродуктивного матеріалу від них з потужностей, які не були попередньо проінспектовані українськими фахівцями, а також процедуру їх транзиту, по території країн де реєструються випадки захворювань тварин на інфекційні хвороби.

Відповідні автори несуть відповідальність за зміст своїх публікацій.

Думки, висловлені в публікації, не обов'язково відображають позицію усіх залучених сторін.

Автори:

Марія Богонос, Григорій Стольникович,
Дмитро Душко та Роман Нейтер.

Центр досліджень продовольства та
землекористування KSE

agrifood@kse.org.ua

Подяка:

Цей проект підтримується Продовольчою та
сільськогосподарською організацією Об'єднаних Націй,
Світовим Банком та Європейським Банком
Реконструкції та Розвитку.